

Dr. sc. Nikolić Nikša

Redoviti profesor
Ekonomski fakultet Split
nikolic@efst.hr

FINANCIJSKE OAZE GLOBALIZIRANOG SVIJETA

UDK/UDC: 336.21/.26

JEL klasifikacija/JEL classification: G29, H39

Pregledni rad/Review

Primljeno/Received: 15. ožujka 2003./March 15, 2004

Prihvaćeno za tisak/Accepted for publishing: 02. lipnja 2004./June 02, 2004

Sažetak

Nastojanje da se porezi minimiziraju ili pak izjegu postoji kod svih poslovnih subjekata bez obzira da li posluju na nacionalnom ili međunarodnom planu. Na međunarodnom planu, poslovnim subjektima se pruža mogućnost da to ostvare koristeći razlike između poreznih sustava raznih zemalja. U uvjetima sve izraženijeg procesa globalizacije subjekti su u mogućnosti da svoje poslovne aktivnosti usmjere prema zemljama čiji im porezni sustavi omogućavaju plaćanje nižih poreza. Imajući u vidu značaj kakav porezi imaju kod donošenja poslovnih odluka mnoge su zemlje iskoristile upravo porezni mehanizam da bi ostvarile konkurentne prednosti i privukle poslovne subjekte. Tako su stvorena porezna utočišta – oaze globaliziranog svijeta u kojima se plaćaju minimalni porezi ili se uopće ne plaćaju. Od na početku vrlo malog broja ovakvih mjesta, porezna utočišta su u posljednjim dekadama doživjela izuzetnu ekspanziju i postala moćna financijska središta. U ovom radu raspravlja se o najvažnijim karakteristikama poreznih utočišta, naglašavajući pri tome stav međunarodne javnosti prema njima.

Ključne riječi: *financije, porezi, proces globalizacije*

UVOD

Od davnih vremena kada su nastali pa sve do danas porezi su za porezne obveznike odiozna kategorija koja u krajnjoj liniji uvijek predstavlja oduzimanje njihovoga novca ili imovine. Karakteristika odioznosti je i dalje nazočna bez obzira na brojne teorije kojima je država tijekom povijesti nastojala opravdati uvođenje poreza. Dapače, ona je prisutna i danas kada je svakome dobro poznato da bez poreza nije moguće zamisliti funkcioniranje suvremene države. Postojanje odioznosti prema poreznim obvezama rezultiralo je i odgovarajućim ponašanjem obveznika koji na sve

moguće načine nastoje olakšati porezni teret. Nije stoga iznenađujuće da je kategorija porezne evazije ili izbjegavanja plaćanja poreza stara koliko i sami porezi. Nastojanje da se porezna obveza smanji ili izbjegne postoji kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu. Na nacionalnom planu, porezni obveznici će posegnuti za zakonitom ili nezakonitom evazijom, prevaljivanjem ili pak rjeđe transformacijom ili preobrazbom poreza. U međunarodnom poslovanju, oni će u cilju minimiziranja ili izbjegavanja porezne obveze iskoristiti činjenicu postojanja razlika u poreznim sustavima raznih zemalja. Pri tome će svoje poslovne aktivnosti obavljati u zemljama gdje su porezi najniži. Uvažavajući činjenicu da porezi predstavljaju značajan čimbenik u globalnom poslovnom odlučivanju, neke su zemlje u cilju ostvarivanja vlastitih koristi, znatno smanjile ili u potpunosti ukinule poreze. Tako su stvorena porezna utočišta (engl. *tax havens*, fr. *fiscal paradises*) kao mjesta u kojima se porezi koriste kao komparativna prednost u bespoštednoj tržišnoj utakmici. U ovom radu ćemo razmotriti razloge koji su pridonijeli sve većem porastu njihove popularnosti u svjetskim poslovnim krugovima. Osvrnut ćemo se i na način poslovanja u poreznim utočištima, kao i na stav međunarodne zajednice prema njima.

1. DEFINICIJA I VRSTE POREZNIH UTOČIŠTA

Razmatranje problematike poreznih utočišta bilo bi logično započeti definicijom koja bi dala odgovor na pitanje što su to zapravo porezna utočišta. Premda je logika njihovog nastanka izuzetno jasna, jedinstvene definicije poreznog utočišta nema. Suprotno očekivanju, pojam poreznog utočišta se ne mora vezivati isključivo za zemlje koje su minimizirale ili pak ukinule poreze. Naime, svaka zemlja, pa i ona s visokim porezima, može biti porezno utočište ako njezini zakoni, propisi i tradicija pogoduju smanjivanju poreznih opterećenja.

Glede mogućnosti užeg i šireg pristupa definiranju, ne iznenađuje postojanje raznih vrsta poreznih utočišta. Danas se uobičajeno govori o četiri tipa poreznih utočišta i to:¹

- porezna utočišta bez poreza,
- porezna utočišta s porezima samo na lokalne primitke,
- porezna utočišta s niskim porezima i
- posebna porezna utočišta.

Porezna utočišta bez poreza predstavljaju istinska utočišta u kojima, osim carine, ne postoje drugi porezi kao što su primjerice porez na dobit,

---

1 N. Šaljić, Praktični vodič za porezno planiranje, Criteria, Split, 1998., str. 123-125.

porez na dohodak, porez na kapitalni dobitak, porez na imovinu i sl. Kompanije se u ovim poreznim utočištima vrlo jednostavno osnivaju, a godišnje pristojbe koje plaćaju u apsolutnim iznosima nisu ovisne o ostvarenoj dobiti i zamjenjuju klasični porez na dobit. Zemlje koje pružaju ovakva tradicionalna porezna utočišta su: Bahami, Bermuda, Kajmansko Otočje, Turks&Caicos, Nauru i Vanuatu (nekada Novi Hebridi).

Porezna utočišta s porezima samo na lokalne primitke su utočišta u kojima se oporezuje dohodak fizičkih osoba, odnosno dobit pravnih osoba, ako su ostvareni iz domaćih izvora. Istodobno, od oporezivanja je oslobođen primitak ostvaren u inozemstvu (npr. prihod od dividendi i kamata, prihodi od izvoza lokalno proizvedene robe i sl.). Značajno je naglasiti činjenicu da se zemlje koje pružaju ovakav tip poreznih utočišta mogu podijeliti na zemlje koje osnovanim kompanijama dozvoljavaju obavljanje poslovnih aktivnosti i na vlastitom teritoriju i u inozemstvu, oporezujući pritom isključivo prihode iz domaćih izvora, i na zemlje koje od kompanija još u trenutku osnivanja zahtjevaju odluku da li će obavljati poslovne aktivnosti na domaćem teritoriju te tako sukladno tome plaćati porez, ili će poslovne aktivnosti obavljati isključivo u inozemstvu i neće plaćati porez. U prvu grupu zemalja se ubrajaju: Belize (nekada Britanski Honduras), Britanski Djevičanski Otoci, Cookovi Otoci, Hong Kong, Liberija, Nevis, Panama i Zapadna Samoa. Drugu grupu zemalja čine: Gibraltar, Guernsey, Irska, Isle of Man, Jersey i Mauricijus.

Porezna utočišta s niskim porezima su karakteristična po tome što se u njima oporezuje dobit pravnih osoba bez obzira gdje se ostvarila, po relativno niskim poreznim stopama u odnosu na druge zemlje. Osnovnu prednost ovog tipa poreznih utočišta predstavljaju brojni ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, putem kojih lokalne kompanije mogu smanjiti iznos zadržanog poreza na prihode ostvarene u zemljama s visokim porezima s kojima su potpisani ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Ovu grupu zemalja čine: Barbados, Cipar, Madijera, Mađarska, Malta i Nizozemski Antili.

Posebna porezna utočišta pružaju fizičkim ili pravnim osobama neke specifične povlastice što im daje karakter poreznih utočišta za određene aktivnosti. Prema tome, koliko bi prethodne tri vrste odgovarale užoj definiciji poreznih utočišta, ova bi vrsta odgovarala definiciji poreznih utočišta u najširem smislu. Tako primjerice, posebna porezna utočišta mogu davati posebne povlastice holding kompanijama, što je slučaj u Austriji, Lichtensteinu, Luksemburgu, Nizozemskoj i Švicarskoj. Zbog pružanja velikog broja specifičnih povlastica u zemlje koje predstavljaju posebna porezna utočišta možemo također ubrojiti SAD i Veliku Britaniju.

2. KARAKTERISTIKE I RAZLOZI POPULARNOSTI POREZNIH UTOČIŠTA

Popularnost poreznih utočišta u posljednjim je desetljećima u stalnom porastu. U prilog tome govori i procjena MMF-a da više od polovice cjelokupnog svjetskog novca prolazi preko poreznih utočišta pretvarajući ih u moćna financijska središta.² Imovina kojom raspolažu cijeni se na više od 6 – 8 bilijuna US dolara.³ U cilju stvaranja što potpunije slike navedimo da se od deset najvećih financijskih središta, njih sedam nalazi u poreznim utočištima.⁴

Razloge koji su doveli do porasta popularnosti poreznih utočišta možemo podijeliti u dvije grupe. Prvu grupu čine razlozi prisutni u globalnom okruženju, a karakteriziraju ih vrtoglav porast poreznih stopa i sve restriktivniji devizni propisi u velikom broju zemalja. Drugu grupu čine razlozi koji izravno proizlaze iz karakteristika koje porezna utočišta imaju. Te su karakteristike istodobno i prednosti koje se nude poslovnim subjektima. Spoznaja o njima je izravno u funkciji porasta popularnosti takvih poreznih utočišta. U ovom razmatranju ćemo se zadržati upravo na ovoj drugoj grupi razloga determiniranoj karakteristikama poreznih utočišta.

Porezna utočišta imaju veliki broj karakteristika. Ovdje ćemo naglasiti značajke koje su od najvećeg interesa za poslovne subjekte. To su:⁵

- minimalno plaćanje ili neplaćanje poreza,
- jednostavno osnivanje i vođenje kompanija,
- postojanje visokog stupnja diskrecije i privatnosti u poslovanju,
- ekonomsko-politička stabilnost i integritet vlade,
- razvijeno bankarstvo.

Minimalno plaćanje ili neplaćanje poreza predstavlja, kako smo to i na samom početku konstatirali, jednu od najznačajnijih karakteristika poreznih utočišta. Naglasimo u tom kontekstu nekoliko elemenata koji značajno pridonose popularnosti ovakvih utočišta. Tako primjerice nepostojanje poreza na nasljedstvo i darove omogućava prijenos imovine i prihoda kompanije na buduće generacije, što uobičajeno nazivamo besmrtnost kompanije.

2 IMF: Offshore Financial Centres, IMF Background Paper, 23. svibnja 2000.

3 Vidjeti kod: R. J. Hay, Information exchange and the offshore financial centres, Journal of Finance Regulation and Compliance, London, svibanj 2002

4 To su: Kajmansko Otočje, Hong Kong, Bermuda, Bahami, Isle of Man, Jersey i Luksemburg. Samo se London, Tokio i New York ne nalaze striktno gledano u poreznim utočištima.

5 Usporedi sa: OECD: Harmful tax competition – An Emerging Global Issue, 1998., Ovdje preuzeto sa: <http://www.oecd.org>, str. 23.

Nadalje, nepostojanje poreza na prijenos omogućava jednostavan i brz prijenos vlasništva nad kompanijama. Nepostojanje tzv. konfiskatornih poreza stimulira porezne obveznike na preseljenje dijela ili kompletne imovine i poslovne aktivnosti u porezno utočište. Ovdje ipak treba naglasiti da sam prijenos imovine i poslovne aktivnosti još uvijek ne znači i potpuno oslobađanje poreznih obveznika od porezne obveze. Vrlo često, da bi se to postiglo nužni su i fizičko preseljenje poreznog obveznika, pa čak i promjena njegovog državljanstva. Navedimo ovome u prilog Rozenov primjer dvaju poreznih obveznika – Johna i Dama, koji rade u Hong Kongu i primaju isti dohodak.⁶ John je, međutim, državljanin Velike Britanije, dok je Sam državljanin SAD-a. Budući da Velika Britanija ima teritorijalni sustav oporezivanja, John plaća porez samo u Hong Kongu. Sam će istodobno, kao državljanin SAD (dakle zemlje koja nema teritorijalni sustav oporezivanja) plaćati porez i u SAD, naravno u slučaju ako je njegova porezna obveza prema SAD veća od porezne obveze prema Hong Kongu. Prema tome, premda imaju jednake dohotke, Sam plaća viši porez od Johna i u poziciji je da minimizira ili pak potpuno ukloni svoju poreznu obvezu samo u slučaju kada se fizički iseli i promijeni državljanstvo. Uz sve navedeno, porezni obveznici u poreznim utočistima mogu iskoristiti nadalje i razne pogodnosti ili poticaje koje nudi tamošnje porezno zakonodavstvo. Tipičan primjer za to je ulaganje u određene grane ili gospodarske djelatnosti oslobođene od oporezivanja ili je oporezivanje minimalno. Porezna utočišta mogu, osim toga, privući porezne obveznike i činjenicom postojanja ili nepostojanja ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Hoće li pri tome za porezne obveznike biti važnije postojanje ili nepostojanje ovih ugovora ovisit će o konkretnoj situaciji. Naime, u situaciji kada je cilj poreznog obveznika smanjenje zadržanih poreza na izvoru plaćanja, porezna će utočišta biti privlačnija ukoliko ih karakterizira postojanje većeg broja ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Istodobno, poreznim obveznicima često može biti interesantno nepostojanje obveze razmjene poreznih informacija među državama. U tom će slučaju postati zanimljiva porezna utočišta kod kojih ne postoje ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja.

Mogućnost jednostavnog osnivanja i vođenja kompanija predstavlja drugu bitnu karakteristiku poreznih utočišta zanimljivu poreznim obveznicima. Razlog tome je visok stupanj liberalnosti njihovog trgovačkog zakonodavstva kakav omogućava anglo-saksonski model. Naime, preko polovice svih danas postojećih poreznih utočišta je zasnovalo svoja trgovačka zakonodavstva po ovom modelu, odnosno prema engleskom običajnom pravu. Kompanije se prilikom osnivanja registriraju s tzv. općom klauzulom (engl. *General Clause*) što drugim riječima znači sve zakonom dozvoljene

6 H. S. Rosen, Javne financije, Institut za javne financije, Zagreb, 1999., str. 396.

djelatnosti.⁷ Osim lakog, brzog i jeftinog osnivanja, porezna utočišta omogućavaju i jednostavno vođenje kompanija zahvaljujući izostanku kontrole poslovanja i poslovnih knjiga te nepostojanju kazni i prisilnih naplata. Svemu tome treba dodati i činjenicu da porezna utočišta omogućavaju kompanijama poslovanje ne temelju izuzetne elektronske podrške koja omogućava poslovanje u bilo kojem dijelu svijeta te jednostavnost i brzinu u financijskim transakcijama.

Visok stupanj diskrecije i privatnosti u poslovanju kompanija treća je bitna odlika poreznih utočišta. To se odnosi i na osobne i na materijalne elemente poslovanja. Tako su primjerice vlasnici i direktori kompanija anonimni, što drugim riječima znači da ne postoji zakonska obveza da se njihova imena unesu u javni registar i tako budu dostupna javnosti. Dodatnu privatnost osiguravaju i dionica na donositelja kod kojih posjednik dioničkih certifikata posjeduje i kompaniju. Identitet vlasnika dioničkih certifikata dionica na donositelja u pravilu je poznat samo direktoru kompanije, mada ni to nije obvezno. Tajnost je zagarantirana i glede materijalnih elemenata poslovanja. Tako primjerice ne postoje zahtjevi za predajom izvješća o financijskom poslovanju. Istodobno, strogi zakonski propisi zabranjuju osobama uključenim u registraciju i administriranje otkrivanje podataka o klijentima i kompaniji.⁸

Ekonomsko politička stabilnost kao i integritet vlade predstavljaju četvrtu bitnu karakteristiku poreznih utočišta. Dapače, možemo kazati da je postojanje ove karakteristike *conditio sine qua non* postojanja i funkcioniranja poreznih utočišta. Ekonomsko-politička stabilnost i «čvrsta» vlada neovisna o vanjskim pritiscima u prvom redu izravno omogućavaju smanjenje rizičnosti u poslovanju kompanija osnovanih u poreznim utočištima. Nadalje, u takvim uvjetima investitor/osnivač gleda na osnivanje kompanije u poreznom utočištu kao na diverzifikaciju vlastite imovine, posebice u slučajevima postojanja većih problema, a time i veće rizičnosti poslovanja u širem poslovnom okruženju. U kontekstu razmatranja ekonomsko-političke stabilnosti potrebno je ukazati i na značaj koji ima stav domicilnog stanovništva poreznih utočišta glede poslovnih aktivnosti stranih rezidenata oslobođenih poreza. Naime, nije svedjedno da li stanovništvo *podržava* ili samo *tolerira* ovakve aktivnosti. Povijesno je pravilo da će zemlja koja tradicionalno podržava poslovne aktivnosti oslobođene poreza to nastaviti i u budućnosti, dok tako što nije sigurno u zemlji gdje se takve aktivnosti samo toleriraju.

7 Izuzetak je obavljanje bankovnih poslova za koje je nužno dobiti posebnu licencu. Napomenimo ovdje i izuzetnu brzinu kod registracije kompanije čiji postupak traje od jednog do četrnaest dana, ovisno o određištu.

8 Vidjeti kod: www.greenfield.hr, str. 2 i 3.

Razvijeno bankarstvo je peta karakteristika poreznih utočišta. Poslovanje kompanija osnovanih u poreznim utočištima nije moguće zamisliti bez otvaranja bankovnih računa i cjelokupne financijske podrške koju mora nuditi sofisticirani bankovni sustav. Banke takvog sustava nužno moraju biti članice SWIFT-a (engl. *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*) što je garancija pouzdanog i brzog transfera sredstava iz jedne banke u drugu. Osim toga, banke bi morale imati razgranatu mrežu korespondentnih banaka u zemljama s najjačim valutama. Banke u poreznim utočištima bi nadalje morale nuditi širok spektar usluga od provjera stanja na računima, preko svih važnijih transakcija putem Interneta, faksa, telefona ili e-maila do ponude viševalutnih računa, čekovnih knjižica te novčanih, debitnih i kreditnih kartica. Kontrola bankovnih računa preko Interneta postaje pri tome izuzetno važan čimbanik u odabiru banke u poreznim utočištima. Zbog toga sve veći broj banaka otvara na Internetu virtualne poslovnice, a već postoje i banke koje isključivo rade u *cyberspaceu* bez ijedne poslovnice u *realnosti* ili *na zemlji*.⁹

Zahvaljujući svojim karakteristikama, koje su istodobno i prednosti koje se pružaju poreznim obveznicima, porezna utočišta postaju središta poslovanja različitih kompanija, banaka i drugih financijskih institucija koje svoje poslovne aktivnosti obavljaju izvan sfere utjecaja propisa i normi koji se odnose na domicilne kompanije. Sve njih zajedničkim imenom nazivamo *offshore kompanijama*, a njihovo poslovanje *offshore* poslovanjem. Porezna utočišta su prema tome postala *offshore* središta u kojima posluju kompanije osnovane izvan zemlje i u kojoj njihovi vlasnici imaju svoje središte. Glede hrvatskog zakonodavstva napomenimo da Zakon o trgovačkim društvima nije predvidio mogućnost da domaće ili inozemne pravne i fizičke osobe u Hrvatskoj mogu osnivati *offshore* kompanije. S druge strane, niti jedan propis eksplicite ne ograničava pravo domaćih pravnih i fizičkih osoba da osnivaju *offshore* kompanije u nekoj drugoj zemlji. Ako domaći porezni obveznici izravno ili neizravno postanu vlasnici udjela višeg od 50% u tuzemnom ili inozemnom društvu, pa prema tome i *offshore* kompaniji, onda se na njih odnose odredbe Općeg poreznog Zakona (čl. 56., st. 2 i st. 4.), što drugim riječima znači da su to dužni prijaviti nadležnom poreznom tijelu prema svom središtu, odnosno prebivalištu i to u roku od 30 dana. Također, prema Zakonu o trgoviniu (čl. 52.) činjenicu stjecanja udjela u inozemnoj kompaniji domaće pravne osobe su dužne prijaviti Ministarstvu gospodarstva.

Motivi odabira upravo poreznih utočišta kao mjesta poslovanja mogu biti poreznog i neporeznog karaktera. Naime, uz nastojanje da se korištenjem pogodnosti poreznog utočišta izvrši zakonita porezna evazija tj.

---

9 Nije potrebno posebno isticati da u tome prednjače američke banke. Preko 200 američkih banaka omogućuje bavljenje svim redovitim bankovnim transakcijama preko Interneta.

da se ne kršeći zakon plati minimalan porez ili da ga se uopće ne plati, korištenje poreznih utočišta može biti motivirano i nastojanjem da se preko ovih sjedišta uspostavi trgovina sa zemljama s kojima to nije politički oportuno, ili bi u «normalnim» prilikama vodilo nametanju ekonomskih sankcija.¹⁰ U podjednakoj mjeri, porezna utočišta se mogu koristiti i za vođenje strategije preuzimanja poduzeća ako se ne želi stvoriti previše «gužve» na tržištu. Isto tako, pogodnosti poreznih utočišta mogu koristiti i multinacionalne kompanije koje žele pristup nižim premijama na reosiguravajućem tržištu.¹¹ Nužno je međutim naglasiti da motivacija korištenja poreznih utočišta može ležati i s *one strane zakona*. Najčešći takvi motivi mogu biti utaja poreza i pranje novca.¹² Porezni obveznici mogu zlopotrebljavati mogućnosti poreznih utočišta tako što jednostavno ne prijavljuju porez ili pak daju lažne podatke o svojim primanjima.¹³ Porezna utočišta mogu nadalje biti mjesta u kojima se olakšavaju kriminalne aktivnosti kao što je to primjerice pranje novca zaradenog prodajom droge ili na neki drugi nedozvoljen način. Prema nekim procjenama MMF-a obujam prekograničnog pranja novca iznosi između 2-5% svjetskog GDP. Isto tako se procjenjuje da se godišnje kroz svjetski financijski sustav opere 600 mlrd. US dolara.¹⁴

Međutim, bez obzira na zakoniti ili nezakoniti karakter motivacije, karakteristike, odnosno prednosti poreznih utočišta uzrokuju otvaranje sve većeg broja offshore kompanija. Tome nesumnjivo pogoduje i sve veći broj dostupnih informacija o pogodnostima poreznih utočišta, kao i visok stupanj ekspertize koji se u njima nudi. Zbog svega toga u osnivanju offshore kompanija više ne prednjače multinacionalne kompanije koje su već godinama vjerni korisnik pogodnosti poreznih utočišta. Kao osnivači danas se sve više pojavljuju i mali poduzetnici koji dapače predstavljaju najbrže rastući segment offshore poslovanja.

10 Vidjeti: T. Dwyer, "Harmful" tax competition and the future of offshore financial centres, *Journal of Money Laundering Control*, London, 3/2002., ovdje preuzeto sa: <http://proquest.umi.com>, str. 3

11 T. Dwyer, *ibid*, str. 4

12 Vidjeti npr. kod: U.N. Office for Drug Control and Crime Prevention (ODCCP) – Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering, 1998.g., preuzeto sa: <http://www.imolin.org/finhaeng.htm>

13 Zamislimo fizičku osobu sa stalnim ili uobičajenim prebivalištem u Hrvatskoj koja svjesno ne prijavljuje naknade za rad koje je primila od offshore kompanije.

14 R. J. Hay, *op. cit.*, str. 12.

3. NAČINI KORIŠTENJA OFFSHORE KOMPANIJA

Sada, kada smo odgovorili na pitanje razloga sve veće popularnosti poreznih utočišta, razmotrit ćemo načine korištenja offshore kompanija i njihove vrste.

Način korištenja offshore kompanije najbolje se može razumjeti na konkretnom primjeru.¹⁵

P r i m j e r:

ABCG.m.b.H. proizvođač je električnih sklopova u Njemačkoj; Belize Ltd. offshore je kompanija sa sjedištem u Belizeu (i uredom u Londonu); Zagreb d.o.o. je distributer električnih sklopova u Hrvatskoj.

- 1. Belize Ltd. kupuje od ABCG.m.b.H. robu u vrijednosti EUR 20.000. Robu plaća bankovnom doznakom sa svoga bankovnog računa otvorenog u Gracu. Plaćanje se može obaviti i putem akreditiva ili u gotovom novcu prilikom preuzimanja robe u Njemačkoj.*
- 2. ABCG.m.b.H. za prodanu robu izdaje račun naslovljen na Belize Ltd.*
- 3. ABCG.m.b.H. ispisuje kamionski tovarni list. Za primatelja robe upisuje: Belize Ltd., Carinska zona (Jankomir, Žitnjak ...).*
- 4. Roba se utovaruje na kamion, vrši se izvozno carinjenje i stavljanje plombi na kamion koji se upućuje u Hrvatsku. Robu prati račun izdan od strane ABCG.m.b.H. naslovljen na Belize Ltd. i kamionski tovarni list.*
- 5. Roba dolazi na granični prijelaz, recimo Europske unije i Slovenije.*
- 6. Austrijski carinik pečatom i potpisom potvrđuje da je roba izišla iz Europske unije.*
- 7. Roba ulazi u Mađarsku i prijavljuje se s novim računom i novim tovarnim listom. Račun je izdan od strane Belize Ltd. i naslovljen je na Zagreb d.o.o. Vrijednost računa je u EUR 30 000. Primatelj u teretnom listu je Zagreb d.o.o. Kupoprodaja i isporuka robe između Belize Ltd. i Zagreb d.o.o. ranije je dogovorena.*
- 8. Roba prolazi kroz Mađarsku do Hrvatske gdje se vrši uvozno carinjenje temeljem računa izdanog od strane Belize Ltd. naslovljenog na Zagreb d.o.o.*
- 9. Zagreb d.o.o. plaća robu sa svoga bankovnog računa u Hrvatskoj na račun Belize Ltd. u Gracu.*

---

15 Prema: www.greenfield.hr, str.4.

Profit koji predstavlja razliku između nabavne cijene (EUR 20 000) i prodajne cijene (EUR 30 000) neoporeziv je i ostaje na računu Belize Ltd. u Gracu!¹⁶

Kako smo prethodno naglasili, offshore kompanije se prilikom osnivanja registriraju s tzv. općom klauzulom što im omogućava bavljenje svim zakonom dozvoljenim djelatnostima, osim bankarstva za koje treba dobiti posebnu licencu. Najčešće djelatnosti kojima se ove kompanije bave su trgovina, prijevoz, usluge, financije, investicije i imovina. Glede toga se razlikuju:

- trgovačke kompanije,
- prijevozničke kompanije,
- uslužne kompanije,
- holding kompanije,
- financijske kompanije,
- pasivne investicijske kompanije i
- pasivne kompanije za posjedovanje imovine.

Trgovačke kompanije se bave poslovima trgovanja i posredovanja u međunarodnoj razmjeni. U slučaju poslova trgovine razlikuju se *trgovina s nepovezanim subjektima* i *trgovina s povezanim subjektima*. Kod trgovine s nepovezanim subjektima poduzetnik uopće ne koristi svoju lokalnu onshore kompaniju za uvozno-izvozne i reeksportne poslove, već to isključivo radi putem offshore kompanije i na taj način akumulira svu dobit bez obveze plaćanja poreza. Kod trgovine s povezanim subjektima poduzetnik posluje iz zemlje s visokim poreznim stopama i nije u mogućnosti potpuno prebaciti poslovanje u porezno utočište. U tom slučaju koristi offshore kompaniju kao glavnog dobavljača onshore kompaniji, s naznakom da offshore kompanija nabavlja robu na međunarodnom tržištu i zatim je prodaje po nešto višim cijenama onshore kompaniji. Na taj se način veći dio dobiti ostvaruje u poreznom utočištu, i oslobođen je poreza. U slučaju posredovanja u međunarodnoj trgovini, offshore kompanija se pojavljuje isključivo kao posrednik u istraživanju tržišta i pronalaženju dobavljača onshore kompaniji. Za te usluge naplaćuje odgovarajuću proviziju. Onshore kompanija nabavlja pritom robu izravno od svojih dobavljača bez fizičkog miješanja offshore kompanije u proces uvoza.

Prijevozničke kompanije dugo su vremena redovit korisnik poreznih utočišta. Najčešće su to brodarske kompanije s vlastitom ili unajmljnom flotom. Opće je pravilo da su offshore kompanije koje imaju vlastite

---

16 U međunarodnoj trgovini vrlo je čest slučaj da roba koja se nalazi u transportu promijeni vlasnika. Poznat je primjer kave koja na svojem putu od Srednje Amerike do Europe promijeni i do deset vlasnika. Vlasnik kave je kompanija na koju glasi posljednji račun u nizu. Značajno je pri tome naglasiti da se prilikom carinjenja prilaže samo posljednji račun.

brodove osnovane u istoj zemlji u kojoj su brodovi registrirani. Najpoznatije zemlje koje nude «zastave pogodnosti» (engl. *flags of convenience*) su Liberija, Panama, Cipar, Malta, te Isle of Man i Gibraltar. Ove dvije posljednje daju i dodatne pogodnosti. Naime, tu se brodovi mogu registrirati u britanskom registru i ploviti pod jednom od najrespektabilnijih svjetskih zastava. Posebnu ulogu prijevoznike kompanije u posljednje vrijeme dobivaju u naftnoj industriji. Tu se javlja pojava višestrukog prijevoza nafte. Supertankeri krcaju naftu u zemlji proizvođača. Nafta se potom prevozi do poreznih utočišta gdje se skladišti i čuva. Po potrebi ona se ponovo ukrcava u niz manjih tankera i prevozi do krajnjeg odredišta i usput se može nekoliko puta preprodati. Rezultat je manja oporeziva dobit lokalne kompanije za trgovinu naftom i naftnim derivatima. Prihodi trgovačke kompanije, prijevoznika i kompanija koje skladište naftu su potpuno oslobođeni od oporezivanja jer su ostvareni offshore.

Uslužne kompanije se pojavljuju prvenstveno kao neovisne inozemne agencije za upošljavanje odvjetnika, konzultanata, projektanata, dizajnera, estradnih umjetnika i ostalih osoba koje obavljaju profesionalne i konzultantske usluge na međunarodnom planu. Te se osobe zapošljavaju u offshore kompanijama koje ugovaraju poslove u svoje ime i za svoj račun. Primljena plaća za obavljeni rad je oporeziva u zemlji u kojoj su zaposlenici porezno rezidentni, ali razlika između viših prihoda kompanije i znatno niže plaće može se zadržati offshore i reinvestirati bez plaćanja poreza. Osim toga, prenosi se i odgovornost za ugovoreni posao s fizičke na pravnu osobu.

Holding kompanije se najčešće osnivaju u zemljama koje imaju sklopljene ugovore o izbjegavanju međunarodnog dvostrukog oporezivanja, sa zemljama iz kojih potječu prihodi od dividendi, kamata, intelektualnog vlasništva, kako bi ti prihodi bili na izvoru što manje oporezovani zadržanim porezima. Naime, holding se kompanije uspješno koriste za utrživanje prihoda od dividendi, reinvestiranje tog prihoda ili prodaju dionica bez plaćanja poreza na dobit i poreza na kapitalni dobitak, a uz znatno smanjenje ili čak potpuno eliminiranje zadržanih poreza. Na sličan se način mogu koristiti i financijske holding kompanije koje kreditiraju vlastite ili druge lokalne kompanije. Prihod od kamata je oslobođen od oporezivanja, a dijelom je i subvencioniran od strane barem jedne države za iznos porezno priznatog troška od kamata.

Financijske kompanije obuhvaćaju banke, trust kompanije, investicijske fondove i osiguravajuća društva osnovane u poreznim utočištima. Navedene financijske kompanije uglavnom ne plaćaju porez na dobit i ne nalaze se pod strogom deviznom kontrolom matične zemlje. Zbog toga mogu pružati široki spektar financijskih usluga međunarodnim poslovnim subjektima. Kako smo i prethodno naglasili, sve financijske kompanije moraju dobiti od lokalne vlade posebne licence za obavljanje svoje djelatnosti te imati određeni minimalni temeljni kapital. Većina offshore zakonodavstava nudi dvije vrste bankovnih licenci:

- *klasa A* – predstavlja neograničenu licencu i banka koja je dobije može pružati sve vrste bankovnih poslova; i
- *klasa B* – predstavlja ograničenu licencu i banka koja je dobije može nuditi svoje usluge samo ograničenoj skupini pravnih i fizičkih osoba i u pravilu ne smije poslovati sa stanovništem.¹⁷

Pasivne investicijske kompanije se bave ulaganjem slobodnih novčanih sredstava u bankovne depozite ili vrijednosne papire u ime svojih vlasnika, a za račun kompanije. Sredstva akumulirana u poreznim utočištima se jednostavno mogu prebaciti na račun offshore kompanije te potom investirati diljem svijeta. Postoje tri osnovna razloga za investiranje preko offshore kompanija:

- izbjegavanje poreza na kamate, dividende, kapitalni dobitak, te poreza na naslijedstvo i darove u zemlji gdje je vlasnik kompanije rezidentan,
- potpuna financijska privatnost svih offshore investicijskih aktivnosti te
- lakši pristup međunarodnim financijskim tržištima.

Pasivne investicijske kompanije obično ne služe za aktivno komercijalno poslovanje, imaju jednostavnu organizaciju i mogu se osnivati u bilo kojem poreznom utočištu.

Pasivne kompanije za posjedovanje imovine omogućavaju znatne porezne uštede vlasnicima određenih oblika imovine kao što su primjerice nekretnine, plovila, vozila, zrakoplovi i sl. U slučaju nekretnina može se izbjeći porez na naslijedstvo i darove, porez na imovinu, te porez na promet i kapitalni odbitak pri eventualnoj prodaji nekretnine. Osim toga, moguće je ostvariti i znatno lakši i jeftiniji prijenos vlasništva nad nekretninama prijenosom vlasničkih udjela u offshore kompaniji. U slučaju plovila, vozila i zrakoplova može se postići znatna ušteda njihovim registriranjem u poreznim utočištima kao i cijeli niz drugih pogodnosti, kao što su primjerice izbjegavanje poreza na dobit, poreza na imovinu, poreza na prihod od eventualnog najma, te poreza na svaki daljnji prijenos vlasništva (prijenosom vlasničkih udjela u offshore kompaniji umjesto prodaje konkretne pokretnine).

---

17 Postupak dobivanja ograničene licence je znatno jednostavniji od postupka dobivanja neograničene licence. Uz to se zahtjeva niži iznos temeljnog kapitala i plaća se niža godišnja pristojba.

4. STAVOVI MEĐUNARODNE ZAJEDNICE PREMA POREZNYM UTOČIŠTIMA

Sve veća popularnost i ekspanzija poreznih utočišta nameće pitanje kako druge zemlje, ili međunarodna zajednica gledaju na ovu pojavu. Pitanje je tim opravdanije ima li se u vidu da porezna utočišta svojim preferencijalnom poreznim sustavima mogu anulirati efekte poreznih reformi koje se velikim intenzitetom u posljednjih nekoliko desetljeća odvijaju u globaliziranom svjetskom okruženju. Ove su reforme odraz sve intenzivnijeg procesa financijske globalizacije i prisutne su kako u razvijenim tako i u nerazvijenim zemljama. U suštini znače korjenite promjene naslijeđenoga i stvaranje novog poreznog sustava koji će odgovarati zahtjevima liberalnog tržišnog gospodarstva. Stoga ne iznenađuje da im mnogi teoretičari i praktičari dodjeljuju epitet najznačajnijih reformi.

Jedan od značajnih ciljeva koji se reformiranjem poreznih sustava želi postići je stvaranje «dobre porezne klime» u funkciji poticanja investicija. Međutim, ima li se u vidu da su porezna utočišta upotrijebila upravo poreze kao mjere konkurentske politike na način da su ih minimizirali ili pak potpuno uklonili, jasno je da će to poništiti bilo kakva nastojanja drugih zemalja da reformiranjem svojih poreznih sustava privuku potencijalne investitore i druge poslovne subjekte. Naime, minimiziranje ili uklanjanje poreza za strane rezidente ima, što je praksa uostalom najbolje pokazala, magičan efekt na preusmjeravanje kako financijskog, tako i svih ostalih vrsta geografski mobilnog kapitala. Rezultat je **nelojalna ili štetna konkurencija** koja dovodi do toga da korist poreznih utočišta istodobno predstavlja štetu za druge zemlje koje provode «normalnu» poreznu politiku zasnovanu na načelima zdravog poreznog sustava. Upravo to i određuje stav međunarodne zajednice glede poreznih utočišta čiji se porezni sustavi ocjenjuju štetnim. U prilog ove konstatacije navedimo i četiri glavne odrednice štetnog poreznog sustava prema OECD-u. To su:¹⁸

- nulta ili vrlo niska stopa oporezivanja,
- odvojenost porezne politike od domaće ekonomije, odnosno financijske politike,
- netransparentnost te
- nedostatak efektne razmjene informacija.

Navedene odrednice zapravo odgovaraju karakteristikama poreznih sustava u poreznim utočištima. Pri tome je *nulta ili vrlo niska stopa oporezivanja* najčešće rezultat uske porezne baze u nekoj zemlji i predstavlja prvu determinantu štetnog poreznog sustava kojom se na odgovarajući način žele privući poslovni subjekti.

---

18 OECD: op.cit., str. 25-34.

Odvojenost porezne politike od domaće ekonomije provodi se upravo u cilju zaštite domaće ekonomije poreznih utočišta od brojnih loših mjera preferencijalnih poreza koji bi je mogli destabilizirati. *Zaobilaženje financijske politike* pri tome dobiva na značaju i realizira se na različite načine kao što su primjerice izravno ili neizravno onemogućavanje pristupa domaćem tržištu poduzećima koja imaju direktnu korist od preferencijalnog poreznog sustava, zabrana obavljanja transakcija u domaćoj valuti da bi se time spriječio utjecaj preferencijalne porezne politike na domaći monetarni sustav i td.

Nedostatak transparentnosti porezne politike predstavlja deterrminantu štetnog poreznog sustava jer u međunarodnim relacijama onemogućava domicilnoj zemlji poduzimanje obrambenih mjera prema zemljama koje vode preferencijalnu poreznu politiku.¹⁹ Da bi smo to pojasnili, moramo shvatiti što se inače podrazumijeva pod pojmom transparentnog poreznog sustava. *Transparentni porezni sustav* je sustav koji udovoljava slijedećim zahtjevima:

- zahtjevu za precizno određenom poreznom obvezom i
- zahtjevu da informacije budu dostupne svim drugim zemljama.

Naglasimo pritom da zahtjev za precizno određenom poreznom obvezom predstavlja zahtjev koji inače postavlja porezno-tehničko načelo određenosti poreza poznato još od strane najstarijih teoretičara koji su se bavili izučavanjem ove problematike.²⁰ Precizno određena porezna obveza znači da porezni obveznik u svakom trenutku treba biti upoznat s činjenicom kada, kako i koliki porez plaća. Informacija o tome bi u globaliziranom svijetu trebala biti dostupna svim zainteresiranim zemljama. Jedan je porezni sustav transparentan samo u slučaju ako ispunjava oba gore navedena zahtjeva. Porezni sustavi poreznih utočišta nisu transparentni. Razlog tome leži prvenstveno u činjenici da se u ovim poreznim sustavima daje mogućnost poreznom obvezniku da o porezu pregovara s vlastima, te da glede toga ostvari sebi veća prava. Iz toga proizlazi da porezna obveza nije striktno određena. Kada se tome doda i uobičajeni *nedostatak efektivne razmjene informacija* s drugim zemljama, o čemu je prethodno već bilo govora, onda je očito da porezni sustavi poreznih utočišta nisu transparentni.

Nelojalna konkurencija koja je rezultat preferencijalnog poreznog sustava i politike je razlog zašto se porezna utočišta nalaze pod sve većim pritiskom međunarodne zajednice. U to su izravno uključeni i OECD,

19 Vidjeti kod: B. Zagaris, Tax havens beware, fiscal transparency and what else? The rules are changing and it's crazy out there!, Journal of International Banking Regulations, London, kolovoz, 2001.

20 Ovo porezno-tehničko načelo oporezivanja spominju najstarije klasifikacije kao što su primjerice klasifikacije A. Smitha i A. Wagera. Vidjeti šire kod: N. Nikolić, Počela javnog financiranja, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, Split, 1999., str. 107-109

grupa razvijenih zemalja G7, UN, MMF, EU te sve druge međunarodne institucije čiji je cilj promoviranje pozitivnih promjena u globalnom financijskom sustavu. Tablica 1. prikazuje razne inicijative nekih međunarodnih organizacija koje su izravno uključene u problematiku poreznih utočišta. U našem daljnjem razmatranju zadržati ćemo se kratko na aktivnostima OECD-a te grupe G7.

Od 1993. godine OECD inzistira na promjenama u strukturi i transparentnosti rada poreznih utočišta. Uz to zahtjeva i razmjenu informacija u svezi poreza, te sankcijama prijeti svima koji ne udovolje navedenim zahtjevima. Ipak, potrebno je naglasiti da se kroz pritiske OECD-a, često postavljaju i zahtjevi kojih se ne pridržavaju niti same članice OECD-a. Posebice to vrijedi za Švicarsku i Luksemburg koje se snažno odupiru pritiscima glede intenzivnijeg sudjelovanja u razmjeni informacija o oporezivanju s drugim zemljama. Za samu Švicarsku se može kazati da provodi štetnu poreznu konkurentnu politiku prema zemljama koje slove kao porezna utočišta. Problemi na ovom planu postojali su i kada je riječ o SAD i njihovom odnosu prema pritiscima OECD-a. SAD su naime, vrlo deciderano odbijale bilo kakvu suradnju sa OECD-om glede poreza, naglašavajući da nikada neće podržati OECD u nastojanju da bilo kojoj zemlji diktira njezin porezni sustav, te da neće sudjelovati u nikakvoj svjetskoj harmonizaciji poreznih sustava.²¹ Međutim, do snažnog zaokreta u stavovima SAD došlo je nakon 2001. godine. Naime, nakon terorističkog napada na New York i Washington, američki predsjednik G. Bush je zatražio i dobio nove ovlasti kako bi imobilizirao imovinu međunarodnog terorizma. Sam je predsjednik te ovlasti nazvao «drakonskim» upozoravajući pritom sve financijske institucije da će se njihova imovina tretirati kao teroristička ukoliko ne budu surađivale. Premda je osnovni cilj toga zahtjeva bio uklanjanje potpore teroristima, velik dio ove retorike odnosio se na financijske institucije koje su poslovale u poreznim utočištima. Rezultat svega je bio znatno veći pritisak i SAD-a i europskih zemalja na porezna utočišta, posebice na planu razmjene informacija o oporezivanju. Međutim, izvješća su pokazala da su sredstva terorističkih organizacija bila znatno više pohranjivana u onshore zemljama nego li u poreznim utočištima, što je išlo u prilog svima koji su tvrdili da ušteda u oporezivanju ne predstavlja nikakav važniji motiv za teroriste.²²

21 Uostalom, i sam je OECD odustao od ovoga cilja u svom izvješću iz 1998. godine. Vidjeti šire kod: R. J. Hay, op. cit., str. 7

22 R. J. Hay, ibid, str. 2

Tablica 1.

Pregled međunarodnih inicijativa glede poreznih utočišta

Organizacija	Podgrupa/radna grupa	Tema	Zaključci i rezultati
Azijsko-pacifička grupa za borbu protiv pranja novca		Radionice o zlouporabi poreznih utočišta	U tijeku
Bazelski odbor	Bazelski odbor i offshore grupa bankovnih supervizora	Nadgledanje prekograničnog bankarstva	Analiza implementacije izvješća iz 1998.g.
Europska unija	Multidisciplinarna grupa za borbu protiv organiziranog kriminala	Međunarodna istraga i suradnja	U tijeku
FATF (Financial Action Task Force)	Ad hoc grupa o nekooperativnim zakonodavstvima	Identifikacije štetnih praksi i nekooperativnih zakonodavstava	Popis nekooperativnih zakonodavstava objavljen 22. lipnja 2000. godine i u kasnijim redovitim izvješćima
FSF (Financial Stability Forum)	Radna grupa o poreznim utočištima	Potencijalni efekti poreznih utočišta na globalnu financijsku stabilnost; Pridržavanje međunarodnih standarda i međudržavne suradnje	Izvješće usvojeno u ožujku 2000. godine
G7	Radna grupa ministara financija o financijskom kriminalu; Grupa financijskih stručnjaka	Međudržavna suradnja zakonodavnih institucija; Suradnja u svezi sa transparentnosti i regulatorna tijela	10 ključnih odredaba
OECD	Odbor za fiskalna pitanja; Forum o štetnoj poreznoj konkurenciji	Porezna konkurencija; Porezna utočišta	Izvješće iz 1998. godine o štetnoj poreznoj konkurenciji; Popis poreznih utočišta do lipnja 2000. godine
Offshore grupa bankovnih supervizora (OGBS)		Uska suradnja s Bazelskim odborom s ciljem procjene usklađenosti članica OGBS-a sa temeljnim načelima Bazelskog odbora	Analiza implementacije izvješća iz 1996. godine
Offshore grupa osiguravateljskih supervizora		Razvitak brojnih standarda	Samoocjena
Registar offshore financijskih i bankovnih usluga	Osnovan 1998. godine za potrebe pacifičke grupacije	Fokusiranje pozornosti regionalnih središta na interne standarde	
Vlada Velike Britanije	Edwardsovo izvješće; Izvješće KPMG-a	Financijski standardi među članicama Commonwealtha; Financijski standardi prekomorskih zemalja	Dodatak na izvješće iz 1998. godine; Izvješće iz srpnja 2000. godine
UN	Offshore forum (UNDCCP)	Razvitak minimalnih standarda za porezna utočišta	Standardi utvrđeni u ožujku 2000. godine

Izvor: R. J. Hay, op. cit., str. 7.

U kontekstu razmatranja stavova međunarodne javnosti prema poreznim utočištima spomenuti ćemo i aktivnosti grupe razvijenih zemalja G7 na čiju je inicijativu došlo do osnivanja FSF-a (Financial Stability Forum) i FATF (Financial Action Task Force) – organizacija koje su se izravno bavile problematikom poreznih utočišta.

FSF je osnovao radnu grupu čiji je zadatak bio:

- razmatranje korištenja poreznih utočišta s aspekta njihovog utjecaja na stabilnost financijskog sustava;
- procjenjivanje u kojoj se mjeri porezna utočišta pridržavaju međunarodno prihvaćenih standarda;
- kontaktiranje s najproblematičnijim poreznim utočištima u cilju davanja savjeta kako bi se ista približila međunarodnim standardima.

Rezultat rada ove radne grupe bilo je izvješće usvojeno 2000. godine u kojem su porezna utočišta klasificirana prema stupnju suradnje, nadzora i približavanju svjetskim standardima u tri grupe.²³ Prvu grupu čine porezna utočišta koje karakterizira visoki stupanj suradnje i nadzora te pridržavanje međunarodnim standardima. U ovu su grupu spadali: Dublin (Irska), Guernsey, Hong Kong, Isle of Man, Jersey, Luksemburg, Singapur i Švicarska.²⁴ Drugu grupu čine porezna utočišta koja posjeduju aparate nadzora i suradnje, ali je njihova primjena daleko ispod međunarodnih standarda. U ovu grupu zemalja se ubrajaju: Andorra, Bahrain, Barbados, Bermuda, Gibraltar, Labuan (Malezija), Makao, Malta i Monako. Treću grupu poreznih utočišta predstavljaju utočišta s niskim stupnjem nadzora i niskim ili nikakvim stupnjem suradnje s onshore zemljama. Ove zemlje čine male ili nikakve napore u prilagođavanju međunarodnim standardima. Ova je grupa poreznih utočišta najbrojnija i čine je: Anguila, Antigua&Barbuda, Aruba, Bahami, Belize, Britanski Djevičanski Otoci, Kajmansko Otočje, Coocovo Otočje, Kosta Rica, Cipar, Lisabon, Lichtenstein, Maršalovo otočje, Mauricijus, Nauru, Nizozemski Antili, Niue, Panama, Samoa, Seišeli, St.Kitts&Nevis, ST.Lucia, St.Vincent&Grenadini, Turks&Caicos i Vanuatu.

FATF se preko svojih radnih grupa bavi proučavanjem nekooperativnih zakonodavstava poreznih utočišta posebice glede štetnih poreznih politika. Osim toga FATF se bavi izučavanjem tehnika i trendova pranja novca u poreznim utočištima, te uspostavljanjem komunikacijskih standarda koji bi bili u funkciji suprostavljanja ovakvim kriminalnim aktivnostima. U tom kontekstu FATF je razvio mehanizme preko kojih od

23 FSF: Report of the Working Group on Offshore Centres, od 5. travnja 2000.g., preuzeto sa: <http://www.fsforum.org/publications/RepOFC2000.pdf>

24 Zanimljivo je primjetiti da Švicarska i Luksemburg spadaju u ovu grupu "najkvalitetnijih" poreznih utočišta, premda znamo da i ove zemlje pribjegavaju štetnoj poreznoj politici te da se posebno odupiru pritiscima glede razmjene informacija o oporezivanju.

svih zemalja traži dostavljanje podataka o novčanim transferima, uvažavajući kriterije visine transfera i odredišta iz kojih novac dolazi i u koje se šalje. Potpun odaziv zemalja za sudjelovanje u takvoj razmjeni informacija je izostao, a posebice to vrijedi za porezna utočišta. Zemlje koje su odbile sudjelovati u razmjeni informacija o novčanim transferima FATF uvrštava na tzv. «crnu listu» i objavljuje im imena u svojim redovitim izvješćima. Tako su primjerice na ovoj listi prema zadnjem izvješću od 13. 03. 2003. bile slijedeće zemlje: Coocovo otočje, Egypt, Guatemala, Indonesia, Myanmar, Nauru, Nigeria, Filipini, St.Vincent&Grenadines i Ukrajina. Kakve su posljedice za zemlje s «crne liste»? One se odnose na poslovne subjekte koji bi odlučili otvoriti offshore kompaniju u nekoj od zemalja s liste. Naime, u tom bi slučaju subjekti imali velike poteškoće kod otvaranja bankovnog računa te offshore kompanije u najvećem broju razvijenih zemalja u svijetu, uključivo i Europsku uniju. Značajno je ipak naglasiti da je članstvo u FATF-u danas elitističkog karaktera i okuplja 29 zemalja članica te da nije otvoreno za offshore zemlje, odnosno za porezna utočišta.

ZAKLJUČAK

Postojanje poreznih utočišta predstavlja danas nezaobilaznu činjenicu u poreznom planiranju svih subjekata čije je poslovanje vezano za međunarodno tržište. Ovakve financijske oaze globaliziranog svijeta u kojima su porezi minimizirani ili se uopće ne plaćaju duguju svoj nastanak činjenici da su određene zemlje uočile značaj poreza u poslovnom odlučivanju i to upotrijebile kao instrument konkurentne politike u cilju privlačenja poslovnih subjekata. «Magični» efekti smanjenja ili uklanjanja poreza na preusmjeravanje kako financijskog, ali i svih drugih oblika geografski mobilnog kapitala ubrzo su se osjetili i porezna su utočišta prerasla u moćna financijska središta preko kojih prolazi više od polovice svjetskog novca. Broj i popularnost poreznih utočišta u posljednjih nekoliko desetljeća nalaze se u stalnom porastu. Razlozi tome su kako u međunarodnom okruženju koje karakteriziraju relativno visoke porezne stope i sve strožiji devizni režimi, tako u samim obilježjima poreznih utočišta. Minimalno plaćanje ili neplaćanje poreza, jednostavno osnivanje i vođenje kompanija, postojanje visokog stupnja diskrecije i privatnosti u poslovanju, ekonomsko-politička stabilnost i integritet vlade te razvijeno bankarstvo su istodobno i karakteristike i prednosti kojima porezna utočišta privlače poslovne subjekte. Zahvaljujući tome, ona postaju središta poslovanja raznih vrsta kompanija, banaka i drugih financijskih institucija koje svoje poslovne aktivnosti obavljaju izvan sfere utjecaja propisa i normi koji se odnose na domicilne kompanije. Sve njih zajedničkim imenom nazivamo offshore kompanijama, a njihovo poslovanje offshore poslovanjem. Porezna utočišta su postala offshore središta u kojima posluju kompanije osnovane izvan zemlje u kojoj njihovi vlasnici imaju svoje središte.

Nužno je naglasiti da motivacija korištenja poreznih utočišta može ležati i s one strane zakona. Najčešći motivi za to mogu biti kriminalne aktivnosti kao što su primjerice utaja poreza i pranje novca.

Dobit jednoga predstavlja gubitak drugoga. Ovo staro pravilo se može primjeniti u razmatranju ocjene aktivnosti poreznih utočišta od strane međunarodne zajednice. Međunarodne institucije ocjenjuju porezni sustav utočišta štetnim jer nelojalna konkurencija koja nastaje kao posljedica primjene preferencijalne porezne politike, poništava ciljeve poreznih reformi u drugim zemljama koje nastoje uspostaviti «dobru poreznu klimu» u funkciji privlačenja investitora i drugih poslovnih subjekata. To je i razlog zašto se porezna utočišta nalaze pod sve većim pritiskom međunarodne zajednice. U ovu akciju su izravno uključeni i OECD, grupa razvijenih zemalja G7, UN, MMF, EU te druge međunarodne institucije čiji je cilj promoviranje pozitivnih promjena u globalnom financijskom sustavu. Teško je međutim, dati "crno-bijelu" ocjenu ovakvog stava međunarodne zajednice. Ljutnja gubitka na one koji njihovim gubitkom profitiraju je ljudska i razumljiva. Pitanje je u kojoj mjeri je i opravdana. Naime, vrlo često se u sklopu pritisaka zahtjeva od poreznih utočišta nešto čega se ne pridržavaju niti same zemlje članice međunarodnih institucija koje na pritiscima inzistiraju. Ukazali smo na konkretni primjer Švicarske koja je, iako članica OECD-a, zemlja koja provodi preferencijalnu poreznu politiku i odupire se intenziviranju razmjene informacija o porezima. Dapače, njezina se porezna politika može ocijeniti štetnom glede poreznih utočišta i predstavlja istodobnu kočnicu značajnijim promjenama u njihovoj poreznoj politici. No, bez obzira na to, prema ocjeni FSF-a Švicarska spada u red najkvalitetnijih poreznih utočišta po stupnju suradnje i nadzora koji odgovaraju međunarodnim standardima. Ukazali smo nadalje i na primjer SAD koje su i same kao porezno utočište shvaćeno u širem smislu sve do 2001. godine odbijale bilo kakve pritiske OECD-a, te pokazivale nesprijetnost za bilo kakvu suradnju na planu harmoniziranja poreznih sustava. Svoj su stav radikalno promijenile kada su to nametnuli viši interesi.

Postojeća situacija na planu odnosa međunarodne javnosti prema poreznim utočištima u najboljem svjetlu pokazuje svu težinu usklađivanja poreznih sustava na globalnom planu. To pojačava dileme do kojeg se stupnja harmoniziranost može postići i da li ju je moguće postići diktatom jačega nad slabijim.

LITERATURA

- T. Dwyer, "Harmful" tax competition and the future of offshore financial centres, *Journal of Money Laundering Control*, London, 3/2002., ovdje preuzeto sa: <http://proquest.umi.com>,
- FSF: Report of the Working Group on Offshore Centres, od 5. travnja 2000.g., preuzeto sa: <http://www.fsforum.org/publications/RepOFC2000.pdf>

- R. J. Hay, Information exchange and the offshore financial centres, Journal of Finance Regulation and Compliance, London, svibanj 2002.
- IMF: Offshore Financial Centres, IMF Background Paper, 23. svibnja 2000.
- N. Nikolić, Počela javnog financiranja, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, Split, 1999.
- OECD: Harmful tax competition – An Emerging Global Issue, 1998., preuzeto sa: <http://www.oecd.org>
- H. S. Rosen, Javne financije, Institut za javne financije, Zagreb, 1999.
- N. Šaljić, Praktični vodič za porezno planiranje, Criteria, Split, 1998.
- U.N. Office for Drug Control and Crime Prevention (ODCCP) – Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering, 1998. g., preuzeto sa: <http://www.imolin.org/finhaeng.htm>
- B. Zagaris, Tax havens beware, fiscal transparency and what else? The rules are changing and it's crazy out there!, Journal of International Banking Regulations, London, kolovoz, 2001.

Nikša Nikolić, Ph.D.

Professor

Faculty of Economics, Split

E-mail: nikolic@efst.hr

FINANCIAL OASES IN A GLOBALISED WORLD

Abstract

Attempts to minimise or even to avoid the payment of taxes are part of all business subjects irrespective of the fact whether they operate at the home or the international market. At the international market, however, business subjects are provided with the opportunity to benefit from differences in tax system of various countries. The prevailing process of globalisation, however, enables them to direct their activities towards those countries whose tax system permits the payment of as low taxes as possible. Taking into account the importance taxes have when business decisions are made, many countries have made use of the tax mechanism to realise competitive advantages and to attract business subjects. This has led to the creation of tax oases in the globalised world where taxes are paid barely or not at all. From the initial small number, tax oases have enormously expanded in the last few decades thus becoming powerful financial centres. This paper discusses the most important characteristics of tax oases, pointing out the stand of the international public.

Key words: *finance, taxes, globalisation process*

JEL classification: *G29, H39*